

Harri Virtanen

Kyvyttömyys surra ja itsetuntemuksen puute ovat vihan kasvualustoja

Juntumaa, Rauno (2018). Miksi vihaamme? Yksilön ja yhteisön tunteen anatomiaa. Helsinki: Kirjapaja.

Miksi vihaamme -kirja jakaantuu kolmeen osaan: Vihamielisyydestä ja vihasta, Virheellisen vihaamisen mekanismeista ja Vähemmän vihaamista – onko se mahdollista? Ensimmäisessä osassa Juntumaa pohtii, miksi vieras ahdistaa meitä, miksi vihollisia tarvitaan ja mikä on uskontojen suhde vihaan ja väkivaltaan. Toinen osa käsittelee mielen virhemekanismeja, miten tunne muuttuu huomaamatta tiedoksi. Kolmannessa osassa, joka on huomattavasti lyhyempi kuin kaksi muuta, avataan keskustelua vihan vähentämisen mahdollisuuksista.

Juntumaa käyttää viitekehyksenään historiaa, filosofiaa, eläintiedettä, psykologiaa ja psykoanalyysia. Hän lähestyy vihaa monipuolisesti ryhmädynamiikan ja yksilön kehityspsykologian kautta. Kirja on äärimmäisen ajankohtainen nationalististen ja rasististen liikkeiden voimistuessa ympärillämme.

Elämme vihollisolettaman varassa, jossa maailma on jakaantunut kahtia: me ja muut. Ulkoistamme pelkomme, vihamme ja tyytymättömyytemme vieraaseen. Populistiset, nationalistiset ja rasistiset liikkeet jylläävät kaikkialla Euroopassa hämmästyttävän samankaltaisilla argumenteilla. Ne lupaavat hyvitystä ja parempaa elämää ”meille”, kunhan vain päästään vieraasta eroon. Tanskassa Rasmus Paludan johtamalle liikkeelle ei riitä rajojen sulkeminen vaan päämääränä on muukalaisten palautta-

minen. Oikeaksi tanskalaiseksi kelpaa henkilö, jolla on kaksi etnistä tanskalaista isovanhempaa, sanoo Paludan.

Näitä liikkeitä yhdistää maahanmuuton vastustamisen lisäksi ilmastonmuutoksen kieltäminen, ympäristötuhojen vähättely, feminismin ja islamin vastaisuus, homofobia ja arvokonservatismi. Ne kritisoivat mediaa, nykytaidetta ja tutkimusta. Ne ovat eliitin vastaisia. HS kirjoitti 12.5.2018 uudesta poliittisesta voimasta Suomessa, kun uskonto ja nationalismi lyövät kättä.

1930-luvulta tuttu alkuperäisyyden vaatimus on yksi nationalististen liikkeiden argumenteista. Niissä ajatellaan, että oma ryhmä kuuluu johonkin arvokkaaseen ja alkuperäiseen, jota nykyaika uhkaa. Menneisyyden arvot pitää palauttaa. Äänestetään Suomi takaisin, oli perussuomalaisen vaali-slogan.

Viha kukoistaa ryhmissä irrationaalisilla voimilla. Ideologioiden ymmärtämiseen ei Juntumaan mukaan ajattelutoiminto yllä. Fundamentalismi supistaa tietämistä. ”Kun todellisuuden havaitseminen tuottaa mielipahaa, uhrataan havainto, siis todellisuus”, kirjoittaa Juntumaa. Mutta samalla hän on huomannut, että johtajakeskeisissä anti-intellektuaalisissa liikkeissä on aina ollut mukana korkeasti koulutettuja henkilöitä. Mieli on altis systemaattisille virheille, myös koulutettu mieli.

Ryhmään kuuluminen helpottaa oloa ja tuottaa jopa mielihyvää. Aggressiiviset mielikuvat tuottavat energiaa samalla tavalla kuin eroottiset mielikuvat. Elinehtojen ja identiteetin ollessa uhattuina ihminen altistuu ideologioille, jotka lupaavat hyvityksen ja paremmat elinehdot. Projektiio poistaa epävarmuutta ja taantuneet mielentilat jylläävät ryhmissä primitiivisillä voimillaan. Nekin voivat olla houkuttelevia.

Juntumaa kuvaa oidipaalisen toimintakaavan, kun ryhmä haluaa tuhota jonkin toisen ryhmän. ”Se toteutuu tarpeena raivata uhaksi koettu kilpailija pois ja palauttaa tilanne, jossa kilpailijaa ei ole. Tällöin ryhmän kiinteys ja yhteenkuuluvuus voimistuvat. Suomen 2010-luvun keskusteluilmapirissä ulkopuolinen ryhmä on ollut leimallisesti maahanmuuttajat, joiden osa kantasuomalaisista uskoo uhkaavan itseään, vievän naiset ja työt, erityisesti sitä mukaa kun koetaan osattomuuden tunnetta tai perusturvan puutetta, mutta myös ilman näitä ongelmia. Ajatus ja halu elää vain omien maamiesten kanssa kiehtoo. Ratkaisuna on rajat kiinni ja ensin kaikki kuntoon meille -vaatimus. Näin taattaisiin se, että muille ei tarvitse antaa milloinkaan mitään. Ei siskolle, ei veljelle, ei kenellekään. Kukaan ei pääsisi osingoille. Saisimme ikuisesti olla kaltaistemme kanssa, kuten lapsi haluaa olla kahdestaan äitinsä tai isänsä kanssa.”

Myös taloudellisen kasvun opin juuret ovat kiinni Euroopan rasistisessa historiassa. Sota, valtioiden pyrkimykset ja kapitalismin dynamiikka sopivat yhteen. ”Mikään uskonto ei ole pystynyt yhtä laajamittaiseen väkivaltaan kuin tuottoa hakevat fundamentalistikapitalistien globaalit suuryritykset ovat pystyneet.” Koloni-

alismi toteutti vääjäämätöntä vihan logiikkaa: ne muut eivät ole ihmisiä, ne ovat alempia. Tämä rakenteellinen aggressio sisältyy mielestäni myös nykyiseen maailmanjärjestykseen, jatkoon rikkaisiin ja köyhiin maihin. Rikkaat kuluttavat suurimman osan resursseista ja siirtävät ekologisesti kestävämmät toiminnat köyhiin maihin, toisin sanoen rikkaiden maiden hiilijalanjälki rasittaa eniten omien rajojen ulkopuolella.

Juntumaan mukaan kansanryhmien väliset konfliktit eivät synny, ne käynnistetään. Hän kirjoittaa, että olemme lajina kykeneviä sekä aggressioon että myötätuntoon. Henkilökohmainen rakkaus- ja ystävyyside tekivät aggressiiviselle lajille mahdolliseksi elää rauhassa ja toimia yhteisen päämäärän hyväksi. Miten voisimme viljellä myötätunnon mekanismeja vihan mekanismeiden sijaan?

Vihaa ylläpitävän pelon, tai koetun tai kuvitellun menetyksen perin pohjoinen selvittely on surutyötä. Vihasta luopuminen tapahtuu surun kautta. Tähän liittyy myös vihollisen kärsimyksen tunnustaminen. Itsekkäässä uhuriutumisessa toisen menetystä ei tunnusteta. Kansakunnatkin voivat surra. Juntumaa ottaa esimerkiksi Suomen sisällissodan, jonka kohdalla surutyö on kohtuullisen onnistunut.

Kirja asettaa meidät hurjassa ajankohtaisuudessaan vastakkain vihan ilmenemismuotojen kanssa, oman vihamme kanssa. Se vie meidät kohtalonkysymyksen äärelle: ” – ymmärrämmekö omaa johdateltavuuttamme ja taipumustamme ulkoistaa yhtään paremmin kuin on ymmärretty aiempina vuosikymmeninä ja -satoina.” Jos tätä itsetuntemusta ei synny, olemme pulassa.